

Praktijkonderwijs verstevigt cultuureducatie

s.t.u.d.i.o

.v.m.b.o

Hoe is het de scholen en hun culturele partners vergaan tijdens de afgelopen twee schooljaren Studio VMBO? Docenten, leerlingen en cultuurprofessionals ontwierpen in co-creatie nieuwe onderwijsbouwstenen waarmee betekenisvolle leerlijnen worden gebouwd.

In dit artikel blikken we terug op hoe dat was voor de praktijkonderwijsscholen.

Schoolleiders, docenten van Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord en PrO Almere en hun culturele partners gaan zeker door met de aanpak die zij zich eigen hebben gemaakt.

De ervaringen uit het eerste jaar Studio VMBO lees je in het artikel

► **Flevolandse proeftuin voor vernieuwend cultuuronderwijs**

Anders dan de naam doet vermoeden is Studio VMBO niet alleen voor het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs. Sinds de start in schooljaar 2020-2021 doet ook het Flevolandse praktijkonderwijs mee. Edien Lammers is adviseur cultuuronderwijs bij FleCk en projectleider van Studio VMBO. Zij legt uit waarom. “Voordat we begonnen met Studio VMBO draaide FleCk het pilotproject Bouwen aan de Flevolandse cultuur. In 2018 startten negen vmbo-scholen en hun culturele partners met het ontwerpen van vernieuwend cultuuronderwijs. Toen we met een proeftuinsubsidie van het ministerie van OCW Studio VMBO aan het inrichten waren, bedachten we dat het aanbod eigenlijk ook prima geschikt zou zijn voor de vier praktijkscholen die we in Flevoland hebben. We zouden slechts kleine aanpassingen hoeven te doen om een passend ontwikkeltraject te maken.”

Vergeeten doelgroep

“We hebben tijdens de pilot gezien hoe goed het werkt om leerlingen van het vmbo mee te nemen in het ontwikkelen van nieuwe culturele activiteiten. Na gesprekken met de praktijkscholen – we noemen ze pro-scholen – waren we ervan overtuigd dat dat voor hun leerlingen niet anders zou zijn. Eigenlijk is het praktijkonderwijs een vergeten doelgroep in cultuureducatie.” FleCk nam de kosten voor het ontwikkelen van een pro-traject op zich.

Edien: “Hierdoor konden we met alle praktijkscholen starten: Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord, PrO Almere met drie locaties, Almere College Praktijkonderwijs in Dronten en De Steiger in Lelystad. Onder begeleiding van FleCk en Zeewaardig Service Design zijn er nu acht mooie voorbeelden van activiteiten – we noemen ze bouwstenen – die samen met en voor de pro-leerling zijn ontwikkeld en die stuk voor stuk bijdragen aan hun persoonlijke ontwikkeling.”

Van hapsnap naar leerlijn

“Drie jaar geleden waren wij een cultuurarme school en dit jaar waren wij medeorganisator van de spoken word-wedstrijd voor het Flevolands praktijkonderwijs.” Corine de Lange is docent praktijkonderwijs op Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord.

Toen FleCk met Studio VMBO begon, was zij de eerste op school die kansen zag. “Tijdens andere banen had ik gezien hoe cultuureducatie een vaste plek op de school kan krijgen. Wij deden toentertijd alleen een soort hapsnap talentenmiddag. We stapten in met als doel onze leerlingen in aanraking te laten komen met kunst en cultuur om hen zo hun talenten te laten ontdekken en ontwikkelen.

“In die tijd kwam ik op de school werken als teamleider”, vertelt Dick Wever. “Corine gaf aan dat we weinig met cultuur deden en dat bleek. Niet iedereen zag cultuur als onderdeel van het onderwijs. De praktijklessen domineerden en om aan de slag te gaan met kunst en cultuur stond absoluut niet bovenaan het prioriteitenlijstje. We besloten te starten in de onderbouw en als dat een succes zou worden, was het doel te gaan uitbouwen. En dat is gelukt: in drie jaar tijd heeft cultuureducatie nu een vanzelfsprekende plek gekregen in ons onderwijs.”

Corine: “Ik ging er in 2020 open in, samen met mijn collega Marinka, en had eigenlijk geen verwachtingen. Ik vond het leuk om lessen te creëren, maar de methode van Studio VMBO was nieuw voor mij. Werken in co-creatie, het leerlingenonderzoek, het vele testen. Ik wist toen niet dat dat zo belangrijk was, maar nu hebben we een complete, beproefde leerlijn waarin de persoonsontwikkeling van onze leerlingen centraal staat. We zijn gestart met een bouwsteen voor de onderbouw en de afgelopen twee jaar hebben we eerst een project voor de bovenbouw ontwikkeld en 31 maart testten we de bouwsteen voor de middenbouw.”

STUDIO VMBO IN BEELD

Tijdens het symposium Studio VMBO in beeld op 29 maart '22 maakten velen kennis met de methode en resultaten van Studio VMBO.

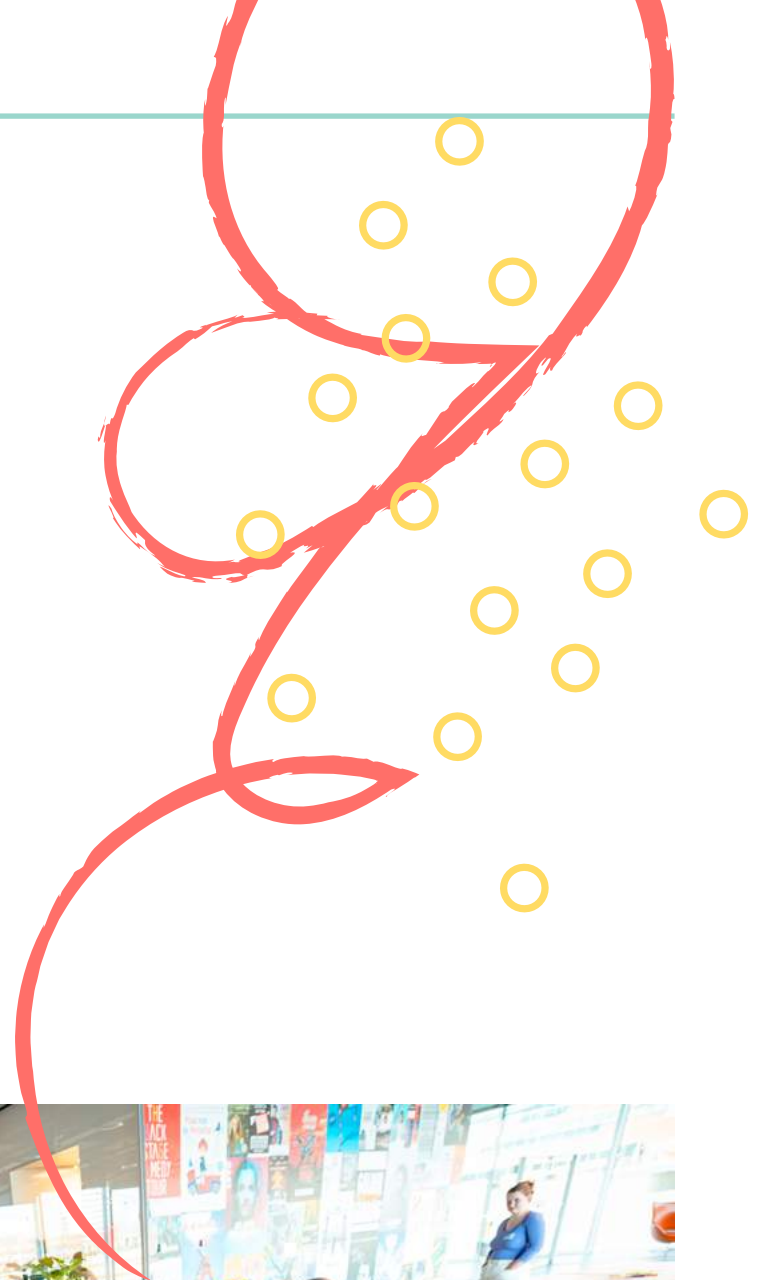
Wereld van pro- leerling vergroten

Peggy van Amerongen, docent beeldende vorming bij PrO Almere heeft er ook drie ontwikkeljaren in Studio VMBO opzitten. “Als praktijkschool zijn wij altijd op zoek naar vernieuwing: waar kunnen we de diepte in, hoe kunnen we de leerlingen beter bedienen. Ik wilde daarom wat met CKV gaan doen.” Adjunct-directeur Hanneke Broos: “Het is onze taak de leerlingen te leren hoe ze een goede werknemer kunnen zijn, én een goede burger. De wereld van de pro-leerling is heel klein. Wij willen die vergroten door hen op een andere manier te leren kijken. CKV zien wij als een goede aanvulling op het curriculum en Studio VMBO gaf ons de mogelijkheid ermee te starten.”

“En het gaf ons de kans om daarin de samenwerking met burgerschap te zoeken”, vult Peggy aan. Het is heel prettig geweest dat we nader tot elkaar konden komen. De docenten van CKV en burgerschap konden gezamenlijk optrekken en de deelname aan Studio VMBO heeft ons geholpen in het denkproces daarover.” Hanneke: En dat past bij onze visie. We willen meer samenwerking op de school, zodat het onderwijs voor onze leerlingen meer één geheel is. Door mee te doen in Studio VMBO hebben we gezien dat je rond een thema verschillende vakken kunt betrekken. En dat niet alleen

tijdens een projectweek, maar juist een langere tijd waardoor zo'n thema voor leerlingen betekenisvoller is en meer inhoud krijgt."

De afgelopen twee jaren doorliepen de pro-scholen en hun culturele partners acht sprints waarin de teams elk twee nieuwe bouwstenen ontwierpen. "Bij de start in 2020 dacht ik even snel een leerlijn te maken, maar die verwachting moest ik bijstellen", zegt Peggy. "Ik wilde knallen, maar moest voor mijn gevoel elke sprint tien stappen terug. In het begin irriteerde mij dat: ja, weer een onderzoek. Design thinking werkt vertragend en hoe ingewikkeld ik het in het begin ook vond, het heeft ons geholpen. Door het vertragen konden we beter verdiepen en daardoor de resultaten beter stutten."

Niet alleen creëren vóór leerlingen, maar juist mét leerlingen

Samenwerking met cultuurprofessionals

In Studio VMBO ontwerpen de docenten samen met cultuurprofessionals. Edien: “De vmbo-scholen kozen bij de start zelf hun culturele partner, voor de praktijkscholen hebben we een keuze gemaakt. Hierbij vonden we het belangrijk dat de scholen en de kunstencentra een langdurige relatie konden opbouwen. De pro-leerlingen zijn echte doeners. En de kunstencentra hebben de vakmensen en faciliteiten in huis die er niet zijn op de pro-scholen, waardoor langdurige samenwerking mogelijk is. Die keuze was dus goed voor de scholen en goed voor de kunstencentra, die daardoor de pro-leerlingen beter konden leren kennen. Daarnaast was er in Almere al een contact met KIDD+ van BonteHond.”

“Wij zijn gek op projecten”, lacht Peggy, “en die doen we al langer met BonteHond. Dus de koppeling in Studio VMBO van PrO Almere met

deze partner was een goede. We maken gebruik van elkaars expertise en kwaliteiten en dat wordt over en weer gerespecteerd.” “Maar we hadden niet eerder zo intensief samengewerkt”, vult Fiona Kelatow van BonteHond aan. Fiona is theatermaker en -docent en ontwikkelt educatieprogramma’s bij het Flevolandse theatergezelschap. “Het was nieuw om in cocreatie een leerlijn te ontwikkelen, vertrekkende vanuit de visies van de school en BonteHond. In dit proces heb ik een dubbelrol: ik ontwikkel samen met de school en ik ben maker.”

“Voordat wij meededen aan Studio VMBO hadden we geen contact met het Muzisch Centrum in Emmeloord, nu hebben we een hele goede samenwerking”, vertelt Corine. “Wij werken samen met Marlot en het loopt als vanzelf.” Dick: “Marlot past goed in het team, Corine, Marinka en Marlot matchen. Ze hebben een gezamenlijk doel, werken daar samen naar toe en zijn trots op wat ze bereiken.” Marlot Hutten was tijdens de samenwerking coördinator en adviseur en vanaf 1 augustus programmateamleider cultuureducatie onderwijs bij Muzisch Centrum, onderdeel van Cultuurbedrijf Noordoostpolder in Emmeloord. “Zo intensief als team samenwerken met een school, een lange periode als partners samen ontwikkelen, dat was nieuw voor mij.”

Zo is de pro-leerling

De cultuurprofessionals laten weten dat hun beeld van de pro-leerlingen is veranderd door de samenwerking. Marlot: “Ik kende pro-leerlingen van de muzieklessen die ik voorheen als gitaar docent gaf. Door Studio VMBO heb ik nog veel meer van deze jongeren mogen zien. Door meer in de school aanwezig te zijn, en door de leerlingenonderzoeken die we hebben gedaan. Hun houding heeft mij in zeer positieve zin verrast. In alle bouwstenen die we hebben ontwikkeld, toonden ze een open blik en stonden ze open voor nieuwe ervaringen.”

Ook Fiona is enthousiast over de samenwerking met de pro-leerlingen. “De leerlingen deden zonder vooroordelen mee met de bouwstenen die we hebben ontwikkeld. Het mooie is dat ze pro-leerlingen de wereld op een unieke manier ervaren. Ze stellen andere soorten vragen en zijn heel eerlijk over hun gedachten en meningen. Ze zijn vaak onbevangen en denken meer als kunstenaars dan verwacht.”

Beiden geven aan dat ze de pro-leerlingen mogelijk hebben onderschat, vooral op creatief vlak. Ze waren aangenaam verrast door hun vermogen om buiten de gebaande paden te denken en andere referentiekaders te hebben. Fiona merkt op dat de leerlingen wellicht een ander niveau hebben qua vocabulaire en kennis, maar omdat ze op een andere manier leren, met langzamere stappen en minder moeilijke woorden, komen ze juist tot de kern. “Deze

UBER PUBER SHOW

‘Kun je door middel van humor en spel seksueel geladen onderwerpen serieus behandelen met eerstejaars leerlingen?’ Dit was de onderzoeksvraag waarmee Peggy van PrO Almere en Fiona van BonteHond de UBER PUBER SHOW ontwierpen. Bij het vak burgerschap onderzochten de leerlingen de pubertijd. Zou dat ook goed lukken tijdens een theatrale spelshow?

leerlingen hebben veel in hun mars, het is aan ons professionals om de juiste manier te vinden om hen te bereiken”, sluit Marlot af.

Corine van Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord is positief over de effecten die het co-creëren in Studio VMBO op haar leerlingen heeft gehad. “Ze kregen de kans om op verschillende manieren in aanraking te komen met kunst en cultuur en dit heeft hun perspectief verbreed. Ze konden experimenteren, fouten maken en ontdekken dat ook dat waardevol is. Wat opviel was dat ze altijd enthousiast waren en trots op hun eindproducten. Zelfs kinderen die niet opvallen en ineens een talent laten zien waar de klas van onder de indruk is.” Dick: “De leeropbrengst van kunst en cultuur is misschien niet meetbaar, maar we zien de positieve invloed op de leerlingen en hun persoonlijke ontwikkeling”.

De impact van Studio VMBO op de leerlingen van PrO Almere is groot geweest, zijn zowel Hanneke als Peggy van mening. Het ontwikkelen van de bouwstenen heeft volgens de onderwijsprofessionals de leerlingen de mogelijkheid geboden om zichzelf te uiten, om open te staan voor anderen en om nieuwe vaardigheden te ontwikkelen. Het heeft hun horizon verbreed en hen de kans gegeven om bijzondere ervaringen op te doen die hen nog lang zullen bijblijven. Peggy: “Met name

de bouwsteen De Uber Puber Show heeft geleid tot een gevoel van openheid onder de leerlingen. Ze durfden zich kwetsbaar op te stellen en voelden zich comfortabel genoeg om openlijk te praten, zelfs als ze zich anders voelen dan anderen.”

Volgens de adjunct-directeur en de docent is het belangrijk om ook activiteiten buiten de school te organiseren. Het geeft meer gewicht aan de ervaring van de leerlingen en ze leren hun culturele omgeving kennen. Voor de show over puberteit gingen de leerlingen naar BonteHond. Hanneke: “Door zich in het theater te laten zien, ervaren ze dat ze dat ook op andere plekken kunnen doen en niet alleen in hun veilige klas”. “Bij burgerschap werken we vrij frontaal: het gaat over jou in de maatschappij”, vult Peggy aan. “Vanuit de kunsten hoeft het niet per se over jou te gaan. Zo kunnen we onderwerpen indirecter invliegen.” “Het merendeel van de leerlingen zou nooit de kans krijgen om deel te nemen aan deze ervaringen als het niet voor dit programma zou zijn”, zegt Peggy. “Voor sommige leerlingen is het staan op een podium een bijzondere ervaring die lang in hun geheugen blijft hangen. Het geeft hun het gevoel bijzonder te zijn.”

Meer tijd, beter cultuuronderwijs

Drie jaar co-creëren in Studio VMBO vraagt veel tijd van de deelnemers. In 2020 begonnen vier vmbo's, waarvan er een is gestopt en vier pro-scholen waarvan er twee zijn afgehaakt. Edien: "Er gebeuren altijd wel dingen die langdurige trajecten lastig kunnen maken. Teams veranderen omdat mensen een andere baan vinden of met zwangerschapsverlof gaan bijvoorbeeld. Bij twee van onze pro-scholen speelden er grotere zaken." Het Almere College Praktijkonderwijs stopte na het eerste jaar. "Omdat de kunstvakdocenten uren moesten inleveren, pastte meedoen niet meer in de formatie." Een jaar later besloot ook De Steiger

in Lelystad te stoppen. De school was intern met diverse onderwijsontwikkelingen bezig en dat ging knellen met Studio VMBO. "De twee scholen die de eindstreep bereikten, kijken positief terug op het traject. Ze hebben ervaren dat een grotere tijdinvestering leidt tot beter en duurzamer cultuuronderwijs."

Drie jaar meedoen in Studio VMBO heeft niet alleen impact gehad op de leerlingen, maar ook op de betrokken docenten van Pro Almere. Het heeft hen een bredere en andere kijk gegeven op de leerlingen. Ook heeft de deelname bijgedragen aan een gevoel van trots

Symposium '22: in gesprek met belangstellenden over de werkwijze

en verbinding onder de collega's. Peggy: "Het heeft geholpen om kunst en cultuur meer te integreren in de hele school. Voorheen waren er nog eilandjes van verschillende vakgebieden, maar dankzij de samenwerking hebben docenten elkaar gevonden en is er een samenhangend geheel ontstaan. Andere docenten tonen nu ook interesse om aan te haken, waardoor het voor de leerlingen duidelijker wordt dat kunst en cultuur overal in de school terugkomt".

Ook de docenten van Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord ervaren de positieve gevolgen van Studio VMBO. "Ik heb veel opgestoken van het creatief denken en gebruik dat nu in al mijn lessen", zegt Corine. "Vooral het experimenteren heeft enorm geholpen. Het kost tijd maar het zorgt er uiteindelijk voor dat we breder naar dingen kijken. Ik experimenteer vaker in de klas en als iets mislukt, dan mislukt het. Ik laat los wat ik al in mijn hoofd had en maak omwegen voordat ik tot een definitief lesplan kom. Ik betrek mijn leerlingen er nu ook meer bij. En ik heb ervaren wat het met leerlingen doet als je hun keuzevrijheid geeft. Daar zouden we meer mee kunnen doen."

De impact van het project strekte zich ook uit tot de school als geheel. Corine: "We hebben de collega's de filmpjes van de prototypetesten van de afgelopen drie jaar laten zien. Het hele team werd enthousiast". Volgens de docent en de teamleider heeft het meedoen in Studio VMBO geleid tot een impuls voor de onderwijskwaliteit. Dick: "We hebben nu een breder aanbod op het gebied van kunst en cultuur en werken vaker samen met makers uit de culturele omgeving van de school".

ONDERZOEK JE TALENT

'Hoe kun je leerlingen binnen een workshopprogramma bewust iets over zichzelf laten leren wat ze mee kunnen nemen in hun identiteitsontwikkeling? Dit was de onderzoeksvraag waarmee Corine van Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord en Marlot van Muzisch Centrum de bouwsteen ONDERZOEK JE TALENT ontwierpen. Leerlingen uit de middenbouw konden kiezen uit drie workshops: voetbal-trucjes, tiktok-dansjes en een kunstwerk maken met 3D-pennen. Brengt keuzevrijheid meer verdieping?

De toekomst

De ouders van de leerlingen van Aeres zijn ook enthousiast. Corine: “We horen veel ouders zeggen ‘wat is dit een gave school’. Ze vinden het fijn dat hun kind in aanraking mag komen met kunst en cultuur.” “We krijgen alleen maar positieve reacties”, vult Dick aan. Corine: “Daar waar mogelijk voegen we culturele activiteiten toe en we werken vaker samen met het Muzisch Centrum. Bij de introductieweek, maar ook bij de theoretische vakken. Wat dit betreft is de school in drie jaar tijd echt veranderd.” Het ontwikkeltraject is nu afgerond, hoe gaat de school door? “De bouwstenen die we hebben ontwikkeld, krijgen een vaste plaats in het rooster en komen elk jaar terug. Marinka en ik blijven er bovenop zitten. Ons doel is dat alle leerlingen in elke bouw cultuureducatie krijgen.” Dick: “We gaan er geen doelen aan hangen, want we willen dat het team dit gaat doen omdat het erin gelooft, niet omdat het moet. Met moeten verdwijnt het enthousiasme. We zijn nu een cultuurrijke school en dat willen we zo houden.”

PrO Almere heeft een plan gemaakt voor het doorontwikkelen en de borging van hetgeen in Studio VMBO is ontwikkeld. Hanneke: “Als de basis goed is gelegd, gaat het borgen beter”. “De aanpak staat, de visie ligt in één lijn met die van de school. Daardoor kun je goed overbrengen dat het goed is”, zegt Peggy. “Volgend schooljaar herhalen we de eerste bouwsteen met meer klassen en alles wat is ontwikkeld hebben we in een digitale omgeving gezet om te delen met onze collega’s.” Voor de doorontwikkeling zijn uren en geld nodig. Hanneke: “Helaas zijn we als school zo afhankelijk van subsidies. Er zouden standaard extra gelden beschikbaar moeten zijn voor deze groep leerlingen. We zijn nu op zoek naar middelen. Maar hoe dan ook, we gaat dit doen, als het niet komt uit de lengte, dan uit de breedte”.

Ook de cultuurprofessionals Fiona en Marlot hebben ervaren dat de impact van investeren in cultuureducatie op praktijkscholen groot is en een positieve invloed kan hebben op de leerlingen. Om in de toekomst goed te kunnen blijven samenwerken merken beiden op dat het belangrijk is maatwerk te blijven leveren.

En hoe zit het met de toekomst van Studio VMBO zelf? Edien: “Komend schooljaar kijken we met deelnemers aan Studio VMBO en Samen bouwen aan de Flevolandse cultuur die door zouden willen, naar een maattraject. We organiseren op 30 november een Design Challenge voor geïnteresseerden en later in het schooljaar een Culturele Roadtrip Flevoland. De toolkit van Studio VMBO is gewoon beschikbaar en we maken hem nog gebruikersvriendelijker. Voor de nieuwe beleidsplanperiode 2025-2028 gaan we weer in gesprek met de scholen. Er zijn mooie resultaten geboekt en we gaan samen met de scholen en de culturele partners in gesprek over hun wensen voor de toekomst.

Op 6 april '23 sloten de pro- en vmbo-scholen hun ontwikkeltrajecten af

TOOLKIT STUDIO VMBO

In 2022 lanceerden de organisatoren van Studio VMBO een digitale toolkit.

Tijdens het symposium Studio VMBO in Beeld drukten Zoë en Norah van Aeres VMBO Almere samen met programmamanager Remko Willems van FleCk op de knop en zetten zo de toolkit online.

De website biedt docenten en cultuurmakers voorbeelden, opdrachten en werkvormen om toekomstgericht en kwalitatief goed cultuuronderwijs te ontwikkelen voor en met vmbo- en pro-leerlingen. Duik in de toolkit op

► WWW.STUDIOVMBO.NL

**PRO-
BOUWSTENEN
DIE ZIJN
ONTWIKKELD IN
2021, 2022 EN 2023**

De Steiger & Kubus

▶ **2ndUNIEK**

**Aeres Praktijkonderwijs Emmeloord
& Muzisch Centrum**

▶ **STORY OF MY
SCHOOLIFE**

▶ **ONDERZOEK
JE TALENT**

PrO Almere & BonteHond

▶ **UBER PUBER SHOW**

*Dit team test hun nieuwste prototype
na de zomervakantie 2023.*

**VMBO-
BOUWSTENEN
DIE ZIJN
ONTWIKKELD IN
2021, 2022 EN 2023**

**Berechja College
& Cultuurbedrijf Noordoostpolder**

▶ **Gezamenlijk Kunstwerk**

Arte College & Kunstlinie

▶ **DE BACKSTAGETOUR**

Arte College & Collage

▶ **DE METAMORFOSE**

Aeres VMBO Almere & Vis à Vis

▶ **(S)C(H)OOL FEST**

▶ **(S)C(H)OOL FEST
PREMIÈRE**

Park Lyceum & BonteHond

▶ **STRAF**

COLOFON

TEKST

Ilonka de Ridder-Lebon
De Ridder Public Relations

VORMGEVING

Studio Rodenhuis

FOTO'S

Shot by Sylla

© FleCk, september 2023

Studio VMBO is een traject van FleCk, Collage en BonteHond, mogelijk gemaakt door een proeftuin-subsidie van OCW en subsidies van Provincie Flevoland en Gemeente Almere. Studio VMBO werkt samen met Zeewaardig Service Design uit Rotterdam.

Gemeente Almere

PROVINCIE FLEVOLAND

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap